

Вклученоста на родителите во образованието во Македонија: „Алката што недостига“

Апстракт: Во овој труд ќе се анализира еден многу важен аспект на образовниот процес: партиципацијата на родителите во образованието на нивните деца. Во светската теорија и научни истражувања се тврди дека вклученоста на родителите е еден од клучните елементи како за постигнување подобри резултати на учениците во наставата така и за поефикасни и подемократски управувани училишта. Предмет на истражување е вклученоста на родителите на децата од јавните основни училишта во Република Македонија, погледнати низ истражувањето и одговорите на директорите на 200 основни училишта и реализираните фокус групи. Темата кај нас не е многу научно обработувана и оттука големата важност за добивање на резултатите за тоа колку соработуваат родителите со училиштата на нивните деца и колку и на кои начини се подготвени училиштата на соработка со родителите за подобрување на квалитетот на образованието воопшто. Во првиот дел на статијата ќе се образложат досегашните сознанија за оваа тема и ќе се елаборираат проектите и обидите во образовниот и во невладиниот сектор за поддршка на родителите во нивната комуникација со училиштата. Притоа, ќе се брани тезата дека на родителите им е дадена задача на која не може во целост да одговораат. Ќе се аргументираат и анализираат причините за оваа состојба. **Главната теза е дека во основните училишта во Република Македонија постои само елементарна комуникација и формална соработка меѓу родителите и училиштата.** Ова е последица на повеќе причини, но меѓу најистакнатите се неподготвеноста и необученоста како на родителите така и на наставниците за воспоставување на поквалитетна комуникација и партнерство. Секако, знаејќи ја позицијата на училиштата во новиот општествен контекст и лимитираните ресурси, овој текст ќе се обиде да одговори на прашањето кои се бариерите (доколку постојат) во комуникацијата со родителите и кои се ограничувачките фактори за подобри резултати на ова поле. Во овој текст ќе се задржиме и на типовите на соработка меѓу родителите и училиштата и влијанието на родителите и родителските училишни структури во управувањето со образовните процеси и активности.

Клучни зборови: основни училишта, директори, родители, вклученост, образование

Вклученост на родителите во училиштата¹

Потребата да се унапреди партиципацијата/учеството/вклученоста² на родителите во училишниот живот беше призната од претставникот на Институтот отворено општество, во контекстот во кој и покрај фундаменталните образовни реформи продолжуваат да растат диспаратите и образовните можности и резултати во сите десет држави во Југоисточна Европа (ЈИЕ). Покрај ретките докази за добри и лоши училишни практики, постои доста ограничено системско разбирање за активностите преземени на училишно ниво за создавање поволна средина за учество на родителите во училиштата во земјите од регионот.

За справување со овие состојби во текот на 2007 година се одржаа серија меѓународни средби со учество на претставници на ИОО од земјите во ЈИЕ. На овие средби од страна на образовни експерти и практичари беа идентификувани главните образовни приоритети заеднички за сите држави, растечката нееднаквост во образованието, лошиот квалитет на нивото на училишно управување и недоволното и/или несоодветното учество на заинтересираните страни во образованието, особено на учениците и родителите во училишниот живот. Иако постојат форми и инструменти за учество во образованието на учениците и родителите (училишни одбори, родителски совети, ученички совети, итн) сегашното учество на овие субјекти во училишниот живот е често најдобро само номинално а нивното влијание врз училишните „работи“ речиси занемарливо.

Имајќи ги предвид заедничките предизвици на земјите од Југоисточна Европа што се идентификувани од страна на националните експерти, оваа иницијатива³ има за задача да ги надмине предизвиците поврзани со недоволното и/или несоодветното учество на родителите во училишниот живот на децата. Генерална цел на иницијативата е подобро разбирање на можностите за учество од страна на училишните лидери преку спроведување на истражување со училишните директори на национално ниво. Студијата со училишните директори ќе ги истражува природата на регулативата и состојбата со имплементирањето на соодветното родителско учество (во донесувањето одлуки, во воннаставните активности, и во едукацијата на своите деца) во јавните државни училишта, пред се, во однос на училишните фактори и однесувањето и верувањата на училишните директори, како на национални така и на регионално ниво.

Националните истражувања со училишните директори се очекува да обезбедат систематски докази за следново главно прашање: Кои се вредностите, ставовите и активностите на училишните директори спрема проширувањето на учеството на родителите во училишниот живот. Проектите што ќе следуваат ќе ги надополнат наодите од истражувањето со обезбедување на студии на случај засновани на: училишните политики и лидерството и нивниот однос кон учеството на родителите, факторите и можностите за учество на родителите и начинот на кој родителското учество во училишниот живот може да ја унапреди образовната еднаквост имајќи ги предвид типовите на вклученост промовирани од училиштата воопшто, но и спрема маргинализираните групи посебно.

Главниот дел на оваа статија е базиран на одговорите на училишните директори во истражувањето, спроведено преку интервјуа од врата до врата, во текот на мај-јуни 2008 година во 8 земји од Југоисточна Европа: Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора, Србија, Молдавија и Романија⁴. Задача на истражувањето беше да обезбеди профил на вредностите, ставовите и активностите на училишните директори спрема вклучувањето на родителите на учениците во училишниот живот во државните основни училишта во 8 земји од Југоисточна Европа. За да се постигне ова за секоја држава се дизајнира сеопфатен примерок вклучувајќи ги сите основни училишта. Потоа, се дизајнира стратификуван примерок за да се осигури дека училишниот примерок е целосно репрезентативен за популацијата на училишта што се предмет на истражувањето. Се создаде двостепен примерок според регионот и според типот на населбите. (Табела 1) Во Македонија има пет региони. Овој примерок е направен пропорционално со целосната дистрибуција на училиштата. Руралните училишта имаат многу помал број на ученици и затоа нивното учество во примерокот е 40% наспроти 60% урбани училишта.

Табела 1. Дистрибуција на опфатени училишта во Македонија

Country/ regions	Total schools	%	Schools sample	Urban	Rural
Macedonia					
Skopje	150	29%	58	45	13
North-east	114	22%	44	26	18
South-east	65	13%	25	15	10
South-west	67	13%	26	15	11
North-west	122	24%	47	19	28
<i>Total Macedonia</i>	518	100%	200	120	80

Според досегашните сознанија (според прегледот на постоечката литература⁵) **вклученоста на родителите е нов фактор во областа на училишната ефективност** – од 1980те (Good and Brophy, 1986) се акумулираа голем број податоци и докази за позитивната корелација од вклученоста на родителите. Постојат повеќе различни елаборации за влијанието на вклученоста на родителите. Една од нив тврди дека вклученоста на родителите е важна само за добрите резултати на учениците. Друга анализа разликува помеѓу вклученоста на родителите, како нивно активно учество во

образовниот дел на нивните деца, и партиципацијата на родителите, како нивно учество во менаџментот или донесувањето на одлуки на ниво на училиштето⁶. Верувањето, пак, во силна релација меѓу социоекономскиот статус и постигнувањата на учениците е доминантно присутно во литературата. Децата од сиромашните семејства постигнуваат многу полоши резултати во споредба со децата од семејства со повисок животен стандард. Според анализата на Вајт (White, 1982) три фактори се одлучувачки: домашна „пријателска“ образовна средина, односот меѓу домот и училиштето и вклученоста на родителите. Кога се објаснуваат овие фактори, се констатира и дека во соодносот меѓу домот и училиштето најлошо стојат маргинализираните и ранливи групи.

Оттука, подобрувањето на вклученоста на родителите е доста ветувачка стратегија за подобри резултати на учениците и надминувањето на образовните слабости. Позитивната комуникација помеѓу родителите и наставниците може да се реконцептуализира како социјален капитал. Според едно истражување од многуте сложени фактори што влијаат на резултатите на учениците, вклученоста на родителите се наоѓа на високо четврто место помеѓу девет важни фактори (J. Scheerens & Bosker, 1997). Вклученоста на родителите може да помогне во подобрувањето на училишните резултати и да ја надмине нееднаквоста во исто време како што се зголемува социјалниот капитал. Некои едукатори (Hara & Burke, 1998) ја идентификуваа вклученоста на родителите како најважен двигател со кој би се подигнале успехите на повисоко ниво од сегашните резултати. Наспроти ова, вклученоста на родителите се уште е зачудувачки неприсутна во политиките на Европа. На пример, не е спомената во извештајот од 450-ет страници на ОЕЦД – „Поглед кон образованието“, кој ги споредува државите од ОЕЦД според долга листа на индикатори во образованието (OECD, 2006). Некои студии покажаа дека не само што вклученоста на родителите и училишната автономија имаат посебни позитивни ефекти врз резултатите на учениците, туку овие два ефекта се мултипликативни (Eskeland, 2007). Една од главните констатации е дека добрите училишта по правило имаат и добри Училишни одбори, кои пак играат важна улога во остварувањето на вклученоста на родителите.

Во почетокот на оваа декада невладината организација (НВО) Catholic Relief Services (CRS) финансиски помогната од УСАИД (USAID) во многу држави од Југоисточна Европа спроведе „Програма за родителско-училишно партнерство“ која постигна одредени позитивни резултати. Според истражувањата на оваа организација (Catholic Relief Services, 2006) многу родители од Југоисточна Европа во почетокот на

програмата себе си не се гледаа како важен фактор во образованието на нивните деца. Во текот на програмата се создадоа 500 „Родителско-училишни совети“, беа создадени мрежи од овие училишни совети, беа извршени многубројни обуки со родителите и се лобираше за признавање на овој фактор во легислативата. Искуствата од оваа програма се доста богати. Некои од родителите учесници во оваа програма изјавуваа дека родителите имаат проблем со разбирањето на концептот за „волонтери“ и мислеа дека за својата активност треба да добиваат некаков финансиски надомест. Други изјавуваа дека за време на програмата се појавуваат само исти познати родители и дека е многу тешко во училиштето да се динесат и да натераат да се вклучат родители кои имаат пониско образование. Во оваа програма CRS работеше во целиот регион на Југоисточна Европа и на вклученоста во училиштата на родителите на деца со посебни потреби. Според нивните сознанија во регионот постојат корисни модели на вклученост на родителите на децата со посебни потреби како во училиштата каде што децата учат, така и во управувањето со училиштето. Но на овој аспект нема посебно да се задржуваме.

Состојбата во Македонија

Да погледнеме сега што е досега пишувано за вклученоста на родителите во образованието во Република Македонија. Според Стоилковска (Стоилковска, 2004) добро е за училиштата да бидат отворени за проширување на идеите за родителската партиципација. Ако ја исклучиме формалната страна на активноста на Советот на родители и на Класните одбори, **„во нашата држава премалку е направено за реализирање проекти за вклученоста на родителите во училиштата и нивно информирање“**. Претседателот на Советот на родители треба да се сретнува со директорот на училиштето еднаш месечно заради планирање и имплементирање на родителските активности кои треба да се во согласност со училишните програми. Таа истакнува дека истражувањата покажале дека партнерството со родителите придонесува за побрз воспитен/образовен развој на учениците на обострано задоволство. Секое училиште што ќе успее да ги „донесе“ родителите во нивните работни простории ќе ги подобри училишните услови, затоа секое училиште треба да обезбеди подобри услови и добра атмосфера за родителите. Заради ова Стоилковска предлага обука на наставниот кадар во правец на охрабрување и прифаќање на родителите во училиштето и развивање на потребните вештини од страна на наставниците. Заради ова неопходно е да се обучат и родителите согласно потребата за

нивно вклучување во училишните активности и начините како тоа да се направи. Најпосле, заедничката работа на родителите и наставниците во создавањето на подобри услови за вклученоста на родителите е сигурно решение за успех. Училиштето, според неа, треба да ги преземе следниве чекори во правец на создавање позитивни услови што ќе го охрабри вклучувањето на родителите:

- а. Развивање на план за подобрување на партнерството со родителите;
- б. Дизајнирање прашалник за родители со што ќе се осознаат можностите и ставовите за нивно вклучување;
- в. Да се пронајдат и усвојат потребните вештини за работа со родителите и семејствата на учениците;
- г. Да се пронајдат начини како да се стане продолжеток на семејството, да се обезбеди континуитет меѓу двете средини.⁷

Според Ѓоргиевска (2004) програмата „Родителско-училишна соработка“, што била спроведена во 56 основни училишта во Македонија, како дел од реформите во образовниот процес, имаше како генерална цел промовирање на улогата на родителите во училиштата и нивна вклученост и поддршка на учениците и на наставниот кадар. Оваа програма имаше задача да ги зајакне капацитетите на родителските совети во училиштата заради нивно активно и плодно вклучување во животот и работата во училиштата и подобрувањето на квалитетот на образованието преку вклучувањето на родителите. Специјални цели беа: **зголемувањето на свеста за важноста, активната вклученост и поддршката на родителите и локалната заедница во подобрувањето на воспитно/образовниот процес; зајакнување на соработката и комуникацијата на учениците, родителите, советите на родители, директорите и менаџерскиот тим во некои училишта во Македонија;** подобрување на условите за работа на определен број на училишта во Македонија. Оваа програма даваше поддршка на советите на родители со мали финансиски грантови и опрема. Проектите беа финансирани врз основа на претходно дебатиран приоритети, и преку учество на родителите со работна сила и финансиска поддршка на канцеларијата на Catholic Relief Services. Како резултат на оваа програма Ѓоргиевска ги истакнува трите мрежи на родителски совети во Охрид, Битола и во Струмица.

Ристевска и Ѓоргиевска (2004) во својата статија посветена на „Прирачник за родителите на учениците во основното образование“, прозведен како резултат на

проектот за „Граѓанско образование“ поддржан од CRS и USAID, го претставуваат како сериозен обид за поттикнување на вклученоста на родителите со давање рамки и отворање на сите предизвици како насока за помош на родителите во многу задачи, идеи и цели во образованието на нивните деца. **Во овој прирачник се објаснува целата процедура како родителите се организирани во реалноста и согласно Законот, од класните родителски одбори преку Советот на родители, па се до Училишниот одбор.** На овој начин, според прирачникот, родителите ќе придонесат за подобрување на училишната активност, ќе се подобрат резултатите на учениците и ќе се промовира училиштето во локалната заедница. Ако се постигне ова, тогаш децата училиштето ќе го чувствуваат како втор дом.

Уште еден Прирачник е создаден, иако за потребите на средното образование, преку проектот „Активности во средното образование“, како поддршка од страна на USAID за менаџирање на училиштата во процесот на децентрализација. Целта беше да се презентираат практични совети и насоки за помош на сите партнери и учесници во управувањето со училиштата во нивните секојдневни предизвици и средини. Во овој проект од наш интерес се поглавјата за Односите со родителите и Партнерството помеѓу училиштето, заедницата и родителите. Во Односите со родителите се зборува за потребата за комуникации, размислувања и одговори на сите проблеми што произлегуваат од овој двостран однос. Во Партнерство со учесниците во процесот се истакнува дека инклузијата на родителите во менаџментот на училиштето подразбира двострана комуникација меѓу училиштето и родителите. Училиштето треба да овозможи обострана интеракција меѓу родителите и училиштето во текот на воспитно/образовниот процес. Родителите треба да се вклучат на дневна основа во активностите на нивните деца, да бидат партнери во процесот на одлучување за прашања што се од интерес за нивните деца и образованието, да бидат дел од процесот на планирање и одлучување како и мониторингот и евалуацијата на училишната работа. **Во Македонија, со имплементацијата на 9 годишно основно воспитание и образование и воведување задолжително средно образование, улогата на родителите станува поголема во насока на активен фактор во воспитно/образовниот процес.**

Во многубројни студии вклученоста на родителите е прикажана како **критичен фактор** во подобрувањето на пристапот до образованието и неговиот квалитет. (Carneal, Pozniak, 2004) Родителите и другите членови на заедницата може да станат активно ангажирани во барањата и придонесот за остварувањето на квалитетно

образование за нивните деца. Во 1998 година CRS започна проект финансиран од USAID за граѓанското образование во 120 основни училишта во Македонија. Активното вклучување на родителите беше особено важно во зајакнувањето на идејата за граѓанско образование надвор од училниците. **За време на проектот Catholic Relief Services одржа работилници со сите совети на родители за подигнување на свеста за тоа што учат нивните деца и како тие може да го поддржат нивното учење.** Евалуацијата на проектот покажа дека родителите повеќе се вклучуваат во животот и работата на училиштата како резултат на оваа програма. Родителите учеа од нивните деца за граѓанското образование и како да ги постават прашањата што се значајни за нив.

Една од учесничките во проектот „Родителско-училишна соработка“, наставник во едно основно училиште во Кочани, заклучува дека родителите треба да бидат сместени во училниците, да бидат сместени на местото на учениците и да се запознаат со содржините што веројатно се непознати за поголем дел од родителите. Присутноста на родителите во наставата помага да се воспостават блиски односи со другите родители, наставникот и учениците и сето тоа ја прави задачата на наставникот многу полесна. Таа вели дека партнерството меѓу училиштето и родителите е приоритет за развој на нејзиното училиште. Најважно од се е родителите да се чувствуваат како дел од училиштето а не како гости кои понекогаш го посетуваат. Проблемите треба да се живеат заедно, да се дискутираат и за нив да се бара заедничко решение.⁸

Нормативниот пристап за вклученоста на родителите во училиштето во Македонија ќе го разгледаме од две страни: законската поставеност и актите на самите училишта и нивните органи на управување. Што се однесува до законската регулатива, родителите се претставени на сите нивоа: од училишните совети, преку Советот на родители, па се до Училишниот одбор, како орган на управување кој има 2 или 3 претставници од редот на родителите и тоа во зависност од големината на училиштето. Ова им дава можност на родителите да бидат вклучени и да влијаат врз многу аспекти во образовниот процес. Одлуките на Училишниот одбор се донесуваат со мнозинство од гласовите од сите присутни (7 или 9 членови) а се однесуваат на многу прашања почнувајќи од планирањето на воспитно/наставниот процес, донесување статут на училиштето, но и даваат предлог за директор кој се доставува според новите законски прописи до градоначалникот на соодветната општина. Од една страна, Советот на родителите на секое училиште е основа за соработка меѓу родителите и училиштето, ги дебатира прашањата од заеднички интерес за работа на училиштата и учениците и

прашањата во врска со имплементацијата на воспитно/образовниот процес, барем според Статутот на едно основно училиште.⁹ Но, од друга страна, Советот на родители и неговите ингеренции се толку широки и советодавни што се чини дека оваа структура многу повеќе е формално присутна отколку суштински вклучена во животот на училиштето. Тоа го покажуваат и некои досега спроведени истражувања.

Во 2005 година Собранието на Македонија ја усвои програмата за „Развој на образованието во Република Македонија 2005-2015“ изготвена од страна на Министерството за образование и наука и финансиски поддржана од Фондацијата Институт отворено општество Македонија (ФИООМ). Покрај нагласувањето на квалитетот на образованието, еднаквиот пристап за сите и образование адаптирано спрема поединецот и социјалните потреби, меѓу многуте поглавја во кои се опфаќаат сите степени на образование, во анексот број два во делот насловен како Соработка со родителите пишува дека: **се афирмира родителскиот партнерски статус, се охрабрува и организира вклученоста на родителите во училиштата и во училниците, се бара вклученост на родителите во процесот на наставата, иницирање на модели на организирана соработка меѓу родителите и учениците, итн.** Значи патот за овој процес или за зајакнување на присутноста на родителите во животот и работата на училиштата беше отворен. Колку и како овој пат ќе се минува зависи од многу значајни и помалку значајни фактори.

Досега не објаснивме детално колкаво и какво е влијанието од вклученоста на родителите во училиштето и во образованието, меѓу другото, и поради неговата испреплетеност и меѓузависност со други фактори, но и поради неговата мултипликативност. Сепак, може со сигурност да се каже дека овој елемент од образованието е една од најважните алки која не е доволно присутна со сета своја можност во нашиот образовен систем. Ова прашање како и многу други прашања во овој текст ќе бидат анализирани, пред се, низ призмата на резултатите од истражувањето спроведено со директорите на 200 основни училишта во Македонија. **Главното прашање на кое ќе се обидеме да дадеме одговор е дали се родителите алката што недостига во нашето воспитание и образование и кои се сознанијата за нивната вклученост или отсуство во образовниот процес во Македонија.** Ако можеби двата главни фактори на социјализацијата се општеството и семејството, и ако двата од нив недостигаат за децата да се „досоцијализираат“ во процесот на образованието, тогаш навистина имаме голем проблем. Дотолку повеќе што улогата на идеолошкото „социјалистичко“ воспитување целосно е отстранета во периодот по

големата општествена трансформација. Целата тежина се урна врз главите и на осиромашените и невработени и на презафатените родители.

Со што се соочуваат училиштата денес

На двете одржани фокус групи со директори на основни училишта¹⁰, како пилот проект пред главното теренско истражување, некаде во месец февруари годинава, (2008), беа добиени повеќе сознанија кои укажуваа на главните предизвици со кои се соочуваат училиштата денес во однос на вклученоста на родителите.

Директорите генерално се задоволни од реформите во образованието и од многубројните новини со кои се збогатува образовниот процес. Особено помладите директори кои се поотворени кон промените во образованието. Ако имаат забелешки или примедби во врска со промените тоа се однесува главно на реформите кои претежно се спроведуваат одгоре надолу по наредба. Учеството од страна на наставниците во реформите е мало или воопшто никој не го зема предвид нивното искуство и знаење кои би можеле многу да помогнат во овие сложени процеси. Директорите од нешто посебно се задоволни тогаш тоа е веројатно Проектот за модернизација на образованието спроведен од страна на Министерството за образование и кој главно се состои од соодветни обуки за наставниците во правец на унапредување на процесот на наставата. Како најголема примедба се истакнува политизацијата на образованието и влегувањето на политиката преку процесот на децентрализацијата право во училишните клуби. Некои од директорите се изразуваат со пофални зборови за соработката со општинските власти и нивната поддршка на училиштата. Од другите теми, како предизвици се јавуваат: мотивацијата кај учениците која е се потешко „да се предизвика“; нелојалната „конкуренија“ од страна на Интернетот, компјутерите и мобилните телефони (кои се далеку поинтересни отколку домашните задачи); инклузивноста на ранливите или маргинализираните групи (главно сиромашните групи граѓани и Ромите), итн. Но овие проблеми и не се „најтешките“. Следниве три проблеми се најакутни: воспитанието, комуникацијата со родителите и квалитетот на образованието погледнат преку процесот на управувањето со училиштето. Сите три имаат директна врска со родителите.

Прво, многумина од директорите мислат дека најјургентен проблем во училиштата денес е проблемот со воспитанието на децата. Соработката со родителите е една од најважните задачи на ова поле. Но, родителите често и не знаат што се случува со нивните деца. Тие се сега „најслабата алка“ во триаголникот училиште-дом-

ученици. Веќе истакнавме дека со големата трансформација се изгуби општествената социјализација (контрола) која беше силен фактор и која им ја „олеснуваше“ работата на родителите. Нејзината целосно отсуство не беше заменета со ниту еден друг доволно силен фактор. Така, родителите денес (а со нив и училиштето) имаат тешка задача самите да го „одработат“ својот дел од воспитанието на децата. Училиштата, пак, ниту се кадровски екипирани ниту се оспособени „самите“ без општеството да ги воспитуваат децата. Затоа училиштата се држат само до образованието и тука се обидуваат да го дадат својот максимум. Истовремено, директорите често мислат дека родителите не може да се вклучат внатре во наставниот процес од различни причини, додека се чини малку прават да ги поддржат родителите тоа да го прават заедно. Овде се кријат големи можности за соработка и партнерство кои се практикуваат само од страна на најхрабрите и најинвентивните директори и училишта.

Второ, училиштата најтешко комуницираат со родителите кои се најпотребни. Тоа се родителите на децата што се проблематични од кој било аспект во образовниот процес. Да не споменуваме дека се почесто се сретнуваат и проблематични родители со кои е тешко да се комуницира. Но, во исто време кога од родителите се очекува максимален ангажман, семејството е зафатено од процесот на модернизација и се повеќе еродира како стабилна социјална структура. Потоа, тука се наоѓаат и родителите кои се на маргините на општеството, осиромашени, невработени и маргинализирани, доволно разочарани и фрустрирани за да се вклучат во ова партнерство. Тука секако е и проблемот со родителите кои имаат се помалку време да се посветат на своите деца и да се „вклучат“ во нивното образование. Сите овие процеси влијаат врз ниското ниво на комуникација и секако послабите резултати. За да се постигне повисоко ниво на комуникација потребно е многу време, напор и трпение. Ова ретко кое училиште има услови да го реализира. Само да додадеме дека поради новото работно време (од 8-9 до 17-18 часот) родителите што сакаат и се трудат да се вклучат во животот и работата на училиштата се потешко може да го прават тоа.

Трето, формалното работење на органите на училиштата во кои се вклучени родителите, од Советот на родители до Училишниот одбор, од страна на директорите се нагласува повеќе како негативна работа отколку како нешто што треба да се продолжи да се практикува. На некои директори можеби им одговара оваа состојба, па свесно или несвесно целата одговорност за функционирање на овој мал универзум ја преземаат на себе. Дали причината за ова треба да се бара во пасивноста на училиштата да се доближат до родителите или, пак, ова зависи само од филозофијата и

принципите на работа на самите директори е тешко да се објасни. Тука не може да се потпреме на разликите меѓу „старите“ директори кои тврдат дека порано било подобро бараат повеќе контрола на квалитетот врз самиот процес, веројатно зошто не се сигурни во тоа што го прават, и „новите“ кои тврдат дека денес е подобро и сакаат поголема слобода во имплементацијата на образовниот систем. Образованието е процес во кој или целосно ќе му се предадете и постојано ќе се обидуваат да достигнете повисоко ниво или, обратно, резултатите ќе бидат далеку под нивото од разликата меѓу вложеното и очекуваното.

Едноставно, барем од она што досега го забележавме како во теоријата така и во практиката во односот и соработката со родителите важи правилото **„колку повеќе толку подобро“**. Тоа е всушност и најтешко за реализирање. Еден од директорите учесници во фокус групата се пофали дека во нивното училиште ниту забавите не поминуваат без родители. Ова е доказ дека нема невозможни работи туку дека треба да се знае што треба да се направи. Притоа, реализацијата на барем 60% од планираните активности со родителите за друг директор претставува повеќе од успех. Значи не треба да се бркаат идеални состојби туку процесот треба постојано да се унапредува и да се зголемува квалитетот на планираните проекти. Доколку директорите успеат да ги донесат родителите во училиштата, многумина се согласни дека се на вистинскиот пат да направат позитивна училишна атмосфера. Ако може да се даде оценка за училиштето и односите со родителите, мора да се каже дека **училиштата досега направиле премалку за вклучување на родителите во образованието на нашите деца**. Родителите мора да најдат време за своите деца и повеќе да се вклучат во целиот процес. Ефектите од ова барем според досегашните светски искуства се многу уверливи и имаат директна позитивна корелација со успехот на децата во образованието. И можеби најтешкото прашање. Колку ќе биде доволно? Одговорот е всушност изјава на еден од директорите: **„ако успеете во различни пригоди и за различни настани да ги донесете родителите во училиштата и ако тоа го правите барем еднаш месечно вие сте завршиле огромна работа“**. Активностите може да се најразлични, од формални до неформални, тоа може да се случува во кој било ден од неделата, активностите може да се во училниците, надвор од училниците, во наставниот и образовниот дел, во воспитниот дел, итн. Најважното е тоа што сте го затвориле кругот и сте ги поврзале најважните фактори во процесот на образованието – училиштето и домот.

Прашани како да се постигне поголема вклученост на родителите, директорите на училиштата нагласуваат дека се **потребни обуки и за родителите и за наставниците**. Според нив, културата на комуникација кај нас е многу ниска. Мора да учиме како да комуницираме. Наставниците мора да се обучат како да комуницираат, да пронајдат вистински модели за соработка со родителите. Најпрвин мора да се поработи на подоброто информирање на родителите за тоа што се случува во училиштата. Мора да се пренасочи вниманието на родителите од оценките на нивните деца. Мора да се прават обиди да се мотивираат родителите да пројавуваат иницијативи и да учествуваат во нивната реализација. Искуствата покажуваат дека неформалните настани и активности постигнуваат одлични резултати и дека треба да се практикуваат. Мора да се зголеми учеството на родителите и како квалитет и како квантитет. Да видиме како тоа изгледа во Македонија погледнато низ бројките од истражувањето спроведено со анкетање на 200 директори на основни училишта.

Комуницираат ли училиштата со родителите?

Најпрвин директорите беа прашувани воопшто за промените во кои се најдоа училиштата и целиот образовен процес. Според одговорите на директорите за реформите во образованието, за соработката со Министерството за образование и за состојбата со инфраструктурата и опремата во училиштата добиени се очекувани и просечни одговори. Одговорите се движат од „задоволен до некој степен“ до „делумно задоволен“, но не и кон „многу задоволен“. Најголемо е задоволството од начинот на кој процесот на реформи во образование влијае врз училиштата, за што директорите се изјасниле во 46.5% од вкупниот број анкетирани со изборот на „задоволен до некој степен“. Околу 41% е задоволството во однос на поддршката и соработката со Министерството за образование, разбирливо. Сепак, задоволството опаѓа до „делумно задоволен“ со 41.5% за училишната инфраструктура и само 34.5% за опремата во училиштата. Во просек директорите не се премногу задоволни од сегашната состојба во образовниот процес имајќи ги во предвид реформите и соработката со Министерството за образование а уште помалку се задоволни од состојбата со училишната инфраструктура и опременоста на училиштата.

Прашани што мислат за придобивките од вклучувањето на родителите во образовниот процес, одговорите на директорите се фиксираат околу „многу“ и тоа во однос на влијанието врз подобрувањето на училишната клима (54% или 108 училишта), подобрувањето на успешноста на учениците (53.5% или 107 училишта),

попозитивно однесување на родителите кон училиштето (51.5% или 103 училишта) и поголема поддршка на родителите на училиштето (49.5% или 99 училишта). На прашањето колку е важно родителите на учениците да имаат влијание во одредени области, исто така доминираат одговорите околу модалитетот „многу важно“ за евалуација на успешноста на наставниците (46.5% или 93 училишта), одлуките на одделенско ниво (43.5% или 87 училишта) и развојот или унапредувањето на училишните правила (42% или 85 училишта). За модалитетот „делумно важно“ се определиле 43.5% (87 училишта) во однос на влијанието врз планирањето на социјални активности, со 42.5% (87 училишта) во однос на одлуките кои се носат на училишно ниво и 42% (84 училишта) за унапредувањето на училишните правила. Со помал процент е избран модалитетот „многу важно“ во однос на вработување и отпуштање на наставници (12% или 24 училишта), определувањето на приоритети за училишниот буџет (14.5% или 29 училишта) и избор на учебници (20% или 20 училишта). На прашањето на кои начини училиштето може да го поддржи воспитувањето на децата, повторно најчесто се јавува модалитетот „многу“ за обезбедување советување за родителите (68.5% или 137 училишта), основање групи за поддршка за одредени проблеми (63.5% или 127 училишта), обезбедување информации како родителите дома да создадат добра средина за учење (57.5% или 115 училишта) и организирање сесии за помош на родителите со домашните задачи на нивните деца (54.5% или 109 училишта). На ова прашање помала е дистрибуцијата на одговорите „обезбедување материјали“ што би значело дека училиштата „не го препорачуваат“ сами на себе овој начин на соработка со родителите. Зошто е тоа така е тешко да се одговори. Можеби размената на материјали се чини дека „премногу навлегува“ во доменот на стручноста на наставниците или пак дека тоа е нешто во кое „родителите не се разбираат“. И толку за можностите и ставовите во врска со можните придобивки, можното влијание и можните начини на вклучување на родителите во образованието на нивните деца. А сега за тоа што всушност училиштата вистински „праваат“.

На прашањето колку често во вашето училиште има одредена активност, со понудени модалитети (види Табела 2), директорите на училиштата во просек најчесто се изјасниле дека предложените активности ги избирале во 43% од случаите „барем еднаш на три месеци“ (86 училишта). Втор по честота е модалитетот „барем еднаш во полугодие“ кој фигурира со високи 34% од случаите (69 училишта). Што се однесува до посебните модалитети, најчесто избран одговор од страна на директорите е организирање на состаноци со родителите со композитен просек од 4.07 – што е

висок просек на честота, потоа организирањето на отворени денови со просек 3.85 и испраќање на евалуација на учениците во писмена форма дома со просек 3.51. Најретко практикувана активност е убедливо испраќањето училишен весник дома кај родителите, или за тоа дека оваа активност воопшто не е присутна се изјасниле 73.5% (147 училишта) од директорите. Сите модалитети со активности во кои „нешто се испраќа дома кај родителите“, освен евалуациите во писмена форма, имаат мала појавност: информации за наставната програма, информации за училишните настани, информации за училишната политика и правила и училишен весник. Барем еднаш месечно се практикувани организирањето на состаноци со директорите во 32% (64 училишта) од случаите и организирањето на отворени денови со дури 40.5% од училиштата. Генерално, активностите што се избираат од страна на училиштата, просечно се имплементираат од еднаш на три месеци до еднаш во полугодие, и тоа мал број на активности. Училиштата евентуално прават анкети за да дознаат што мислат родителите за училиштето, наставата и наставниците (избор на директорите е барем еднаш во полугодие во 105 училишта) а родителите се посетувани од наставниците или од професионалниот кадар, исто така, барем еднаш во полугодие (88 училишта). Вториот избор веројатно се однесува за проблематичните деца а не на поширока популација на деца. Дека меѓу училиштето и родителите се останува само на „кажан збор“ потврдуваат и одговорите на прашањето кои начини ги користи училиштето за да ги поддржи родителите во нивната работа со децата. Од понудените шест модалитети најретко се избира обезбедувањето материјали за родителите како да ги следат децата во изработка на домашните работи (композилен просек 1.91) и обезбедување материјали за родителите како да им помогнат на децата со домашните задачи (просек 1.97). Нешто почесто (од 2.38 до 2.85) директорите ги одбрале следниве начини: организирање сесии за помош на родителите како да им помагаат на децата, обезбедување на информации за родителите за создавање околина за учење дома, обезбедување совети за родители и групи за поддршка за однесувањето на децата. Повторно доказ дека меѓу домот и училиштето нема проток на пишани материјали. Нешто што ќе има потрајно дејство или што ќе има поголем ефект.

Табела 2. Колку често во вашето училиште има (доколку воопшто има):

	Барем еднаш месечно	Барем еднаш на три месеци	Барем еднаш во полугодие	Воопшто нема	Не знам	Вкупно
a. дали се организираат состаноци на директорот со родителите?	32.0 64	46.5 93	18.0 36	3.0 6	0.5 1	100.0 200
b. дали евалуација на учениците во писмена форма се испраќа на родителите?	11.5 23	52.5 105	21.5 43	12.0 24	2.5 5	100.0 200
c. дали информации за наставната програма се испраќа на родителите?	3.0 6	21.0 42	37.5 75	36.5 73	2.0 4	100.0 200
d. дали информации за училишните настани и активности се испраќаат на родителите?	15.0 30	38.5 77	27.0 54	17.5 35	2.0 4	100.0 200
e. дали информации за училишните политика и правила се испраќаат на родителите?	9.0 18	30.0 60	33.5 67	25.0 50	2.5 5	100.0 200
f. дали на родителите им се испраќа училишен весник?	2.0 4	3.0 6	15.5 31	73.5 147	6.0 12	100.0 200
g. дали наставниците или експертите прават домашни посети?	10.0 20	27.0 54	44.0 88	15.0 30	4.0 8	100.0 200
h. Дали се прават анкети за да се дознаат мислењата/ставовите на родителите?	7.0 14	28.0 56	52.5 105	11.5 23	1.0 2	100.0 200
i. дали се организираат Отворени денови	40.5 81	16.5 33	28.5 57	10.5 21	4.0 8	100.0 200

Интересни сознанија се добиваат и при анализата на прашањето колку често вашето училиште ги замолило родителите во текот на учебната година да направат нешто како поддршка за нивните деца (види Табела 3). Директорите на училиштата во просек најчесто се изјасниле дека нешто ги замолиле родителите во 39% од случаите **„барем еднаш во полугодие“** (78 училишта).

Втор по честота е модалитетот **„воопшто не“** кој фигурира со високи 35.5% од случаите (71 училиште). Што се однесува до посебните модалитети, најчесто избран одговор од страна на родителите е организирање училишни/одделенски свечености со композитен просек од 2.72 и организирање социјални активности за училиштето/одделението со просек 2.33. Со помал просек родителите се замолени да спонзорираат училишни/одделенски активности со композитен просек 2.19 и помош во собирање средства за училиштето со просек 2.18. Најретко практикувани активности се убедливо организирање училишна/одделенска група за поддршка со просек од 1.97 и помагање на други родители во поддршка на образованието на децата со просек 1.98. Практикувани се и обезбедување помош во наставата на наставниците и претставување на училиштето на различни настани но со композитен просек од 2.01.

Табела 3. Колку често во сегашната учебна година вашето училиште ги замолило родителите да:

	Барем еднаш во две седмици	Барем еднаш месечно	Барем еднаш во три месеци	Барем еднаш во полугодие	Воопшто нема	Не знам	Вкупно
a. учествуваат во организирање учил./одделенски свечености?	1.0 2	13.5 27	47.5 95	32.5 65	4.5 9	1.0 2	100.0 200
b. учествуваат во организирање социјални активности за училиштето/одделението?	1.0 2	10.0 20	29.0 58	41.5 83	17.0 34	1.5 3	100.0 200
c. обезбедат помош во наставата на наставниците?	0.5 1	9.0 18	22.0 44	33.5 67	33.0 66	2.0 4	100.0 200
d. организираат училишна/одделенска група за поддршка?		9.5 19	18.0 36	29.0 58	39.0 78	4.5 9	100.0 200
e. спонзорираат училишни/одделенски активности?	1.0 2	10.5 21	19.0 38	43.5 87	24.0 48	2.0 4	100.0 200
f. помогнат во собирање средства за училиштето?	0.5 1	9.0 18	21.0 42	46.0 92	22.5 45	1.0 2	100.0 200
g. помогнат на други родители во поддршка на образованието на децата?	0.5 1	8.5 17	15.0 30	37.0 74	35.5 71	3.5 7	100.0 200
h. го претставуваат училиштето на различни настани?	1.5 3	6.5 13	17.5 35	46.5 93	25.5 51	2.5 5	100.0 200

Барем еднаш во три месеци 95 училишта ги замолило родителите да организираат свечености, барем еднаш во полугодие 93 училишта ги замолиле родителите да ги претставуваат на некој настан а 92 училишта биле замолени да помогнат во собирање средства за училиштето. Во овој контекст многу е мал процентот на училишта што на овој план прават барем еднаш месечно. Генерално, активностите за што се замолуваат „родителите“ од страна на училиштата, просечно се случуваат од еднаш во полугодие, до ниту еднаш во полугодие. Тоа е многу поретко во однос на методите кои се користат во текот на годината во комуникацијата со родителите за помош на нивните деца.

Две од прашањата во истражувањето се однесуваа на бариерите и проблемите во комуникацијата со родителите и бариерите и проблемите кои ги ограничуваат способностите на училиштата како институции да понудат поддршка за родителите. Во

однос на првите видови бариери и проблеми, во комуникацијата со родителите, најчесто директорите се одлучиле да изберат три видови бариери: недостаток на интерес за комуникација од страна на родителите, ограниченото време на родителите и недостатокот на вештини за комуникација кај родителите. Сепак, директорите овие бариери ги сметаат како „делумни“ проблеми во 73.5% од случаите (или 147 директори на училишта го делат ова мислење). Во однос на композитниот просек највисоко котира недостатокот на интерес за комуникација кај родителите (2.64), ограниченото време на родителите (2.42) и недостаток на вештини кај родителите (2.21). Како помали проблеми, или дека воопшто не претставуваат проблеми, директорите ги сметаат конфликтната атмосфера меѓу родителите и училиштето, дека родителите и наставниците не зборуваат со ист јазик, дека наставниците се оптоварени со работа и дека наставниците им недостасуваат обуки и вештини за комуникација со родителите. Во однос на другиот тип на бариери, ограничувачките способности на училиштето да понуди поддршка на родителите, најчесто директорите се одлучиле да изберат, исто така, три видови бариери: недостаток од интерес на родителите за вклучување во училишните програми, родителите се премногу зафатени за да партиципираат и непостоењето на доволно училишни ресурси за развивање и имплементираат различни начини и пристапи. Директорите и овие бариери ги сметаат како „делумни“ проблеми но во 51% од случаите (или 102 директори на училишта го имаат овој став). Во однос на композитниот просек највисоко котира недостатокот на интерес кај родителите за вклучување во училишните програми за поддршка на родителите (2.73), преголемата зафатеност на родителите (2.66) и недоволните училишни ресурси (2.38). Како помали проблеми, или дека воопшто не претставуваат проблеми, директорите ги сметаат конфликтите меѓу родителите и наставниците, немањето соодветни вештини кај наставниците за поддршка на родителите, преголемата зафатеност на наставниците и недостатокот на методологија за развивање начини за поддршка на родителите. **Како генерална констатација се наметнува заклучокот дека нема посебни или големи пречки за поголема и поквалитетна комуникација и вклученост на родителите во образовниот процес на нивните деца.** Или доколку ги има тие се „делумни“ и не треба да претставуваат бариера во комуникацијата меѓу родителите и училиштето. **Според директорите „најголем дел“ од делумната вина сносат самите родители и нивната незаинтересираност или презафатеност.** Секако дека има мала пристрасност кај директорите во однос на неистакнувањето на ниту еден посебен проблем од страна на училиштето и посебно наставниците. Но ова веројатно зависи и

од контекстот во кој живе и работи училиштето и секако, и над се, училишната атмосфера. **Училишната клима дефинитивно како еден од најсилните фактори во училишната средина ја создава или гради самиот директор.**

На крајот од оваа училишна математика и за ставовите на директорите за уште три важни прашања од областа на менаџирањето со училиштата: колку родителите влијаат во практичниот училишен живот, колку влијаат и како работат членовите на Советот на родители и колку Училишниот одбор влијае во повеќе сегменти на процесот на образование. Околу првото прашање, за влијанието на родителите, директорите мислат дека степенот на нивно влијание е „делумно“ во 50.5% од случаите според анкетираниите раководители на училишта (101 училиште), додека нивното влијание е „мало“ во 24% од училиштата (48). И покрај нискиот степен на влијание, родителите процентуално имаат некакво влијание во одлуките кои се носат на одделенско ниво (композилен просек од 3.01), одлуките кои се носат на училишно ниво (2.93) и во развојот или унапредувањето на училишните правила (2.81). Секако, најмало влијание родителите имаат, барем според директорите, во областа на вработувањето и отпуштањето на наставниците (54%), во определувањето на приоритетите за училишниот буџет (38.5%), во изборот на учебници и други материјали за наставата (31%) и во евалуацијата на успешноста на наставникот (21%).

Во однос на другите две прашања, за влијанието на Советот на родители и за влијанието на Училишниот одбор најнапред може да ги погледаме квантитативните податоци (види Табели 4 и 5).

Табела 4 Колку Родителскиот совет влијае на следниве области во секојдневниот живот на училиштето:

	Многу	Делумно	Малку	Никако	Не знам	Одбива	Вкупно
a. Педагошките мерки кои ги користат наставниците.	26.5 53	46.5 93	17.0 34	8.5 17	1.5 3		100.0 200
b. Содржината на лекциите.	4.0 8	22.0 44	21.5 43	52.0 104	0.5 1		100.0 200
c. Планирање на воннаставните активности.	17.5 35	46.0 92	20.0 40	15.0 30	1.0 2	0.5 1	100.0 200
d. Планирање на развој на училишната инфраструктура.	21.0 42	45.0 90	23.5 47	9.5 19	1.0 2		100.0 200
e. Помагање на учениците да го ценат образованието.	38.0 76	44.5 89	14.0 28	3.0 6	0.5 1		100.0 200
f. Олеснуваат вклучување на родителите во училишниот живот.	30.0 60	52.5 105	13.5 27	3.5 7	0.5 1		100.0 200

Табела 5 Дали членовите на Училишниот одбор во вашето училиште:

	Без огранич ување	Само со покана	Никак о	Не знам	Одби ва	Вкупн о
а. учествуваат на состаноци каде се носат одлуки за училиштето?	14.5 29	84.5 169	0.5 1	0.5 1		100. 0 200
б. активно учествуваат во елаборацијата на нови училишни политики/стратегии	21.0 42	73.0 146	5.5 11	0.5 1		100. 0 200
в. иницираат модификација на постоечките училишни политики?	29.0 58	58.0 116	11.0 22	1.5 3	0.5 1	100. 0 200
д. иницираат прифаќање на нови политики?	33.0 66	57.5 115	7.5 15	1.5 3	0.5 1	100. 0 200
е. можат да спречат прифаќање на правила со кои не се согласуваат?	37.5 75	48.5 97	10.0 20	4.0 8		100. 0 200

Табелата број 4 јасно ги идентификува областите на влијание на Советот на родителите: помагање на учениците да го ценат образованието (3.18), **олеснување на вклучувањето на родителите во училишниот живот** (3.10) и педагошките мерки кои ги користат наставниците (2.93). Сите овие просеци се остварени преку изборот на „делумно“ како степен на влијание на Советот на родители, за кој директорите се изјасниле во 59% од случаите. Помало е влијанието на Советот на родители врз планирањето на развојот на училишната инфраструктура, планирањето на воншколските активности а воопшто нема влијание врз содржината на лекциите во процесот на наставата. За секој од гореспоменатите модалитети потребно е да се направи посебна анализа, но опфаќањето на многубројните аспекти во нашата елаборација не ни го дозволува тоа. Табелата број 5 јасно го покажува ставот на директорите за начинот на работа на Училишниот одбор во кој членуваат 2 или 3 родители во зависност од големината на училиштето. Директорите сметаат дека родителите во ова тело може да учествуваат, или учествуваат, „само со покана“ независно од темата или проблематиката на расправа. Изборот на „без ограничување“ е намален до критична граница (од 14.5% до 37.5%). Во однос на понудените модалитети „најголемо“ е влијанието на ова тело врз спречувањето на прифаќање правила со кои родителите не се согласуваат, потоа, можноста за иницирање и прифаќање нови

политики и иницирањето на модификација на постоечките училишни политики. Исклучително „само со покана“ членовите на Училишниот одбор може да учествуваат на состаноци каде се носат одлуки за училиштето (во 84.5% случаи – ова е став на 169 директори) и активно да учествуваат во елаборацијата на нови училишни, политики/стратегии (во 73% случаи – ова е став на 146 директори). **Просечно, пристапот на родителите до училишните одлуки, дури и за членовите на Училишниот одбор, барем според презентираниите податоци, е „со ограничувања“, што заедно со „делумното“ влијание на родителите воопшто, но и „делумното“ влијание на Советот на родители посебно, остава впечаток дека училиштата не се доволно отворени кон другите важни „фактори“ во образованието на децата – во овој случај родителите.**

Заклучок

Општа констатација од досегашната анализа е дека училиштата не се доволно отворени кон родителите на децата кои учат во основните училишта. Родителите во Македонија не се доволно вклучени во образованието на своите деца. Може да се каже дека во нашата држава премалку е направено за вклучување на родителите во образованието. Услови за тоа постојат, но засега тие воопшто не се искористени. Нормативната и законската рамка се добри, подзаконските акти на училиштата ги содржат овие можности, со еден збор постојат услови за зајакнување на улогата на родителите и нивната партиципација во процесот. Сепак, практиката во Македонија покажува, а за тоа е доказ и ова истражување, дека соработката, или партнерството меѓу наставниците и родителите се уште не е воспоставено на потребното ниво. Најконкретно, оваа соработка во секојдневниот живот не се реализира како стратегија на училиштата или, пак, доколку се остварува таа е повеќе елементарна и формална и не придонесува за збогатување на образовниот процес и за поголема успешност во образованието на децата.

Родителите се потребни! Тоа беше констатирано и во фокус групите и во анкетата со директорите. Но за што се потребни родителите? Во рамките на концептот за вклучување на родителите во образованието ова подразбира нешто многу поголемо и поинвентивно. Во овој концепт учеството на родителите е дел од сложената воспитно/образовна целина. Според директорите на училиштата родителите се потребни само во воспитниот процес а не во образованието, т.е. во наставата. Ако се потсетиме дека социјализацијата во нашето општество е веќе ослабена бидејќи

училиштата немаат доволно вештини и сили да ја поддржуваат а за родителите тоа е секако претешка задача, тогаш надежите на директорите се неоправдани. Родителите оваа задача самостојно не може да ја реализираат поради погоре наведените причини. Тие сепак би можеле да бидат добри партнери со училиштата. Ако, пак, се здружат родителите и училиштата тогаш е возможно да се заокружи и докрај да се изведе воспитно/образовниот процес, но со многу поголема улога на родителите.

И тука доаѓаме до потврдување на тезата дека родителите се алката што недостига во процесот на образование бидејќи во денешни услови без нивна вклученост не е возможно успешно заокружување на воспитно/образовниот процес. Без нив повеќето од децата нема да може да ги развиваат своите знаења и вештини а истовремено самодоверба на децата значително ќе опадне. Директорите на училиштата како диригенти на училишните оркестри ќе мора да ги преиспитаат своите педагошки методи и да ги поттикнуваат наставниците на поголема и поотворена соработка со родителите. Преку Советот на родители би можеле да се планираат активности со кои партнерството меѓу училиштето и родителите ќе јакне а резултати од оваа соработка ќе бидат многустрани. Големи бариери и пречка за спроведување на овој концепт нема. Потребни се добра организација и поголема мотивација како кај наставниците така и кај родителите..

Она што го покажаа податоците од истражувањето е дека вината за досегашната не-соработка лежи кај родителите и нивната незаинтересираност и презафатеност. Не би се согласиле со овој став на директорите. На ова слободно може да се додаде заклучокот дека е потребна едукација за подобрување најпрво на комуникациските вештини а потоа и збогатување на агендата на оваа соработка. За ова да се реализира потребна е обука на родителите и подигнување на нивната свест за бенефитот од нивното учество во процесот на образованието. Но, пред се, обука е потребна за наставниците и другиот училишен кадар. Нивната задача е многу потешка затоа што тие треба да бидат и планери и организатори и егзекутори на целиот процес. Одговорноста, пак, во целост е на нивна страна како за успесите така и за евентуалните неуспеси. Мора училиштето преку директорот и наставниците да создаде позитивна атмосфера како и да воведо нови методи на настава и воспитување. Нема што да се изгуби. Може само да се добие.

Ако може да претпоставиме дека мал е бројот на учениците на кои не им е потребна дополнителна мотивација и поддршка од страна на родителите, тогаш пред училиштето и родителите се отвора една нова страница на создавање партнерство со

родителите, со што ќе започне процесот на интеграција на родителите во смата суштина на образовниот процес. Секоја чест на оние директори и училишта кои и досега спроведувале вакви програми, за што веројатно се сведоци и подобрите резултати на учениците. Насоките за една ваква соработка и партнерство се дадени како во „Националната програма за развој на образованието 2005-2015“ така и во Законот за основно образование. Оние директори што нема да го спроведат ова како стратешка определба прават двојна штета и кон децата и кон родителите. Добрите директори мора да ги искористат сите потенцијали: родителите и нивните можности, наставниците и ресурсите што им се ставени на располагање, вклучување на локалната заедница, барање поддршка од локалната бизнис заедница, анимирање на граѓанското општество, невладините организации, итн. Може да се соработува од организирање на заеднички свечености, преку иновирање на наставата со нови и практични обуки, па се до создавање ефикасни и демократски управувани училишта. Целта се децата и развивањето на нивните образовни потенцијали а ова е еден од современите начините да се реализира таа цел.

Забелешки

---

¹ Корисен извор на бесплатни онлајн информации за вклученоста на родителите може да се најдат во "The School Community Journal", достапни на сајтот www.adi.org

² Сите овие поими имаат слично, преклопувачко и комплементарно знаење. Има и разлики но за овој текст тие имаат мала улога. Најчесто за оваа активност во оваа статија ќе се користи терминот вклученост.

³ Овој труд е дел од поширокиот проект за вклученоста на родителите во образованието на децата и подигнувањето на квалитетот на образованието преку поголема инклузивност финансиран од Институтот отворено општество а спроведен преку теренски истражувања во осум земји од регионот.

⁴ Интервјуата беа спроведени од страна на GfK во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна гора и Србија, и од страна на IMAS во Молдавија и Романија.

⁵ Прегледот на постоечката светска литература е направен од "proMENTE" social research: www.proMENTE.org

⁶ Бидејќи двата термина по својата употреба и значење се преклопуваат, нивната употреба во оваа статија ќе биде со истоветно значење.

---

⁷ Види Стоилковска, А. (2004) Преку партнерство со родителите до подобри училишни услови, *Образовни рефлексии*, Биро за развој на образованието, Република Македонија 3 - 4, str. 42-46

⁸ Ова е изјава на Ката Синадиновска, наставник во основното училиште „Никола Карев“ во Кочани, учесник во проектот „Родителско-училишна соработка“ на CRS.

⁹ Член 71 од Статутот на основното училиште „Блаже Конески“ од Скопје, Глава 13, Поглавје Соработка со наставниците.

¹⁰ Беа присутни директори на 20 основни училишта од Скопје.

Литература

Carneal, C.C., Pozniak, M. (2004) *Creating Partnerships, Educating Children Case Studies from Catholic Relief Services*, pages 52

Catholic Relief Services. (2006). *The crs parent-school partnership program evaluation case study: participants' perceptions of change in bosnia-herzegovina and kosovo*. Catholic Relief Services - Europe/Middle East Regional Office. Retrieved January 4, 2008, from http://crs.org/education/pubs/Edu200702_e.pdf.

Child Poverty in fyr Macedonia, Ensuring all children have equal opportunities to reach their potential as adult EU citizens, (2006/2007), UNICEF, Macedonia

DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA 2005 - 2015 WITH ACCOMPANYING PROGRAMME DOCUMENTS, The Ministry of Education and Science of the Republic of Macedonia

European Commission, Social Protection and Social Inclusion in the former Yugoslav Republic of Macedonia, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit E2, Manuscript completed in October 2007

EU- Macedonia, the Q&A in the negotiation process for the EU enlargement, 2005

Gorgievska, G. (2004) Parents-school cooperation – key for improvement of the quality of education, *Educational reflections*, Bureau for development of education, Republic of Macedonia 3 - 4, pp. 50/1 <http://www.bro.gov.mk/novbroj/Broj%203i4%20od%202004.pdf>

Gorgievska, G. ed. (2004) STRENGTHENING CIVIL SOCIETY AND FOSTERING PARTNERSHIPS THROUGH CIVIC EDUCATION PROGRAMS - Case Studies - The Project is supported by the United States Agency for International Development (USAID) and the Catholic Relief Services (CRS) pages 62

GOVERNANCE IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS (competences, rights and responsibilities of the School Boards) (extract from the Strategy of decentralization in the education) <http://www.sea.org.mk/sbs.htm>
http://www.sea.org.mk/sbs_files/Governance%20in%20primary%20anmd%20secondary%20schools.doc

Hara, S. R., & Burke, D. J. (1998). Parental involvement: the key to improved student achievement, *School Community Journal*, 8(2), 9-11.

LAW ON PRIMARY EDUCATION, REPUBLIC OF MACEDONIA MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE, Published in Official Gazette of the Republic of Macedonia No 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 63/2004, 82/2004 and 55/2005

Manual for the school management (2005) Project: “Activities in secondary education, USAID, pp. 158 pdf file

OECD. (2006). Education at a glance 2006 - home. Retrieved Dec. 27, 2007, from http://www.oecd.org/document/52/0,3343,en_2649_39263238_37328564_1_1_1_1,00.html.

Ristevska, S, Gorgievska, G. (2004) *Manual for the parents of the students in primary education*, The project: “The civic education”, supported by the CRS and USAID, pages 99 pdf file

Scheerens, J., & Bosker, R. J. (1997). *The foundations of educational effectiveness*. Pergamon Oxford

Stoilkovska, A. (2004) Through partnership with parents to better school conditions, *Educational reflections*, Bureau for development of education, Republic of Macedonia 3 - 4, pp. 42-46
<http://www.bro.gov.mk/novbroj/Broj%203i4%20od%202004.pdf>

Stojanovska, S., Dimitrovska, V., Feuk, R. (2007) MULTIPLE indicator cluster survey: 2005-2006 : final report, Skopje, Macedonia: State statistical office, 174 pages.

STATUTE of the Primary school Blaze Koneski – Skopje, XIII Cooperation with the teachers. Articles 68 - 75

White, K. R. (1982). The relationship between socioeconomic status and academic achievement, *Psychological Bulletin*, 91, 461-481.